

knjige

JOŠKO BOŽANIĆ

ANDRIĆ I KRLEŽA Studija Borisa Škvorca o naraciji nacije

DVA KLASIKA S RUBA EUROPE U MONUMENTALNOM DJELU SPLITSKOG PROFESORA

Knjiga obasiže 730 stranica gusto pisana teksta i događaj je za znanost o književnosti čiji značaj prelazi granice hrvatske filologije

Uvodnom tekstu ove knjige, treće u trilogiji o naraciji nacije, Boris Škvorc, profesor Filozofskog fakulteta u Splitu, citira sentencu J.G. Ballarda iz romana "Crash" (1973): "Periferija je mjesto gdje nam se otkriva budućnost". Eufonijska autorova dosjetka "naracija nacije", sintagma čija rima nije samo fonijska već i semantička, sugerira prožimanje poetičke i političke sfere društvene zbilje.

Izabравši dva najveća imena književnosti južnoslavenskih prostora, dakle pisce ruba, s periferije Europe, Škvorc pokušava kompleksnom analizom njihova djela otkriti ono što nije tako jasno vidljivo iz središta. U uvodu svoje rasprave, koja obasiže 730 stranica gusto pisana teksta, Škvorc kaže: "Kroz rasprave o Andriću i Krleži, na teorijskoj i povijesno-ideološkoj razini, otvaraju se gotovo svi globalno aktualni problemi čija zapitanost uvelike nadilazi upisivanje u lokalnu perspektivu i isključivost ograničene identifikacije. Tako debata o dvojici pisaca s ruba (Europe, zapadne paradigme i političke stabilnosti kao svjetskog fenomena) postaju dobrim primjerom mogućnosti lociranja (...) bitnih pitanja današnjice, odnosno promišljanja mogućnosti i granica književne znanosti, humanističkih disciplina pa onda, u krajnjoj liniji, i mogućnosti egzegze uopće."

Pitanje granice

Uvod u raspravu o ključnoj metafori ruba - granice i prelaznju granica svih vrsta u djelu Andrića i Krleže, Škvorc započinje primjerom iz pjesme Vladimira Nazora "Čamac na Kupu" kao poetskog činjenici koja govori o prijelazu granice na Drugu stranu. Tu na toj razdjelnici između Dobra i Zla počinje interpretacija koja uključuje različite pozicije, okvire interpretacije, ideološke pozicije. Škvorc kaže: "Andrić i Krleža, baš kao i Nazor u primjeru iz uvoda, posjedovali su ono što je u teorijskom diskursu Mihael Bahtin nazvao dijaloškom svijesću, odnosno uvažavanjem drugosti kao glasa razlike upisanog unutar prevladavajuće ideološke paradigme, njihove su književne strukture uvijek nudile mogućnost izbora iz značenjskih potencijala ispisanog (odnosno zapisanog)".

U hrvatskom jeziku riječ *drug* povezana je s riječi *drugi* - različit. U slavenskim jezicima *drugi* (od indoeuropskog *dhrugh-o-s) u etimologiji je vezi s praslavenskim *drugъ (jъ) i staroslavenskim drugъ - prijatelj, drug. Dakle samo *drugi* može biti *drug* što znači prijatelj jer prijateljstvo ne može biti zadano već stečeno, a stjecanje prijateljstva -

drugarstva podrazumijeva napor prevladavanja razlike na putu prema drugom, prema drug-ačijem, podrazumijeva uvažavanje različitosti, toleranciju tuđe posebnosti. A *drugi* je (*per definitionem*) onaj koji je različit. Iskustvo življenja pored različitoga, drugačijega od nas, reflektira se u jeziku, u rječniku koji ima leksem *drug* etimološki povezan s leksemom *drugi* (različit). Taj trag u jeziku svjedoči o iskustvu ravnoteže, harmonije, sklada u relaciji ja - ti ili mi - oni (drugi, različiti).

Apsolutizacija identitetske paradigme, koja negira drugost, pluralnost, različitost kao krimen, aktualizira i nove obzore recepcije Andrićeva i Krležina djela. Otvaraju se "teška pitanja" kako kaže autor; pitanja može li se uopće riječ "objektivno" pisati bez navodnika i je li uopće moguće konsenzus u "pregovaranju/dogovaranju minimuma zajedničkih neprijepornih postavki kao temelju za interpretaciju (...)" Ova knjiga otvara mnoga "teška pitanja" interpretacije književnih djela dvaju velikih pisaca u političkim i ideološkim mijenama obzora interpretacije i pokreće složenu teorijsku aparaturu oslanjajući se na ideje vodećih svjetskih teoretičara književnosti i kulture.

Ideološki okviri

Polazište svoje istraživačke avanture i interpretacijskog poduhvata književnih djela dvaju najvećih književnika s ruba Europe, Andrića i Krleže, Boris Škvorc nastoji osloboditi bilo kakvih definiranih ideoloških premisa, nametnutih okvira/obrazaca mišljenja, pripadanja našima/njihovima, svrstavanja u ideološke tvrđave zadanih motrišta, uloživši pritom nevjerojatnu interpretacijsku energiju i strast hermeneutičara za razmagljivanjem ideologijom, politikom, etničkim, nacionalnim svrstavanjima zamagljenih horizonata recepcije književnih djela Krleže i Andrića na prostorima premeženim etničkim, nacionalnim, kulturalnim, civilizacijskim, mentalitetnim, rodnim, plemenskim i svim mogućim granicama koje dijele "naše" od "vaših" čak u prostorima elementarnih ljudskih habitata kao što je organska ljudska zajednica.

Škvorc kaže da literatura o djelu Miroslava Krleže poslije "Krležologije" Stanka Lasića "nije postigla razinu kritičkog osvrtu koji bi istovremeno bio dijaloški postavljen i ideološki (pokušao biti) neutralan". Knjiga Borisa Škvorca pisana je takvom strašću za oslobođenjem ideoloških okvira interpretacije koja je usporediva sa strašću kojom je pisano monumentalno djelo Stanka Lasića o Miroslavu Krleži, a osobito impresionira njena teorijska kompleksnost analize kakva do danas nije viđena u interpretaciji djela Krleže i Andrića. Knjiga "Andrić i Krleža: Poetike i politike - O naraciji nacije/nacija i (književnim) prelaznima granica" jest događaj za znanost o književnosti i posebno za teoriju književnosti čiji značaj prelazi granice hrvatske filologije. □

Boris Škvorc u istraživačkoj avanturi oslobađa pisce ideoloških opterećenja

BORIS ŠKVORC
"Andrić i Krleža:
Poetike i politike"
Matica hrvatska
Zagreb 2021.

Publicistika

KAKO DEMOKRATSKA LJEVICA MOŽE PRIKOČITI NACIONALIZAM

talooamerički politolog Maurizio Viroli (1952), profesor emeritus Sveučilišta u Princetonu i redoviti profesor Sveučilišta u Austinu, smatra i obrazlaže u ovoj nevelikoj ali pregnantnoj knjizi da se protiv nacionalizma treba boriti nepopustljivo, jer on egzaltira kulturalnu i etničku homogenost, opravdava prezir prema onima koji ne pripadaju našoj naciji i, kao što je to već činio u prošlosti, može uništiti demokratske režime i otvoriti put totalitarizmu.

Ako želi prikočiti nacionalizam, tvrdi Viroli, demokratska ljevica prvo mora naći odgovor na potrebu za nacionalnim identitetom, nad kojim je monopol uvijek ostavljala desnici.

Da bi to učinila, mora cijeniti nacionalnu kulturu i legitimne interese svakog građanina, ali i uzdignuti oboje na ideale slobodnog i civiliziranog života, jer to je republikansko domoljublje koje objedinjuje i naciju, i političku slobodu, i socijalnu pravdu.

Tim svojim stavom Viroli se ponovo ističe kao jedan od vodećih zastupnika republikanizma u suvremenoj političkoj doktrini. On je prihvatio metodologiju političke povjesnice engleskog profesora Quentin Skinnera, jednog od osnivača "cambridgske škole" povjesnice političke misli, ali ju je i inovirao, vodeći računa o stanovitim trajnim silnicama evropske političke misli od Cicerona preko Machiavellija i Rousseaua do Crocea i do talijanskog akcionizma, u kojemu je zapravo ukorijenjen njegov republikanizam.

Bio je, naime, i savjetnik predsjednika Ciampiija. Takav republikanizam nije oprečan samo monarhiji, nego i socijalizmu, a i demokraciji ako je upregnuta u liberalna kola, čemu svjedočimo od Pešte do Ankare i od Moskve do Jeruzalema.

Damir Grubiša u minuciozno fundiranome pogovoru objašnjava klasičnu republikansku (ili, kako neki kažu, neorepublikansku) struju političkog mišljenja, kojoj pripada Viroli: U toj klasičnoj republikanskoj viziji, dugo zapostavljenoj baš po mišljenju eksponata tog "neorepublikanizma", koncepcija republike povezana je s načelom da se prava politička sloboda sastoji u tomu, da je korpus te republike neovisan od arbitrarne volje jednog, ili više ljudi ili čak i većine, i da je ta sloboda utemeljena na jednakosti političkih i građanskih prava.

"Prava sloboda", citira Grubiša Cicerona, postoji samo "u onoj republici u kojoj narod ima najvišu vlast i pretpostavlja apsolutnu jednakost prava, utoliko što se sloboda ne sastoji u tomu da se ima dobrog gospodara (dominusa), već da ga se uopće nema."

Takva interpretacija političke slobode, podsjeća Grubiša, elokventno je opisana u tekstovima povijesnih klasika, posebno u onom pasusu povjesničara Tita Livija (kojega je revalorizirao Machiavelli u svojim Raspravama o prvoj dekadi Tita Livija), a koji iznosi kao povijesnu činjenicu da se sloboda Rimljana sastoji, u prvom redu, u činjenici da su zakoni moćniji od ljudi. □ Inoslav Bešker

MAURIZIO VIROLI
"Nacionalisti i domoljubi"
prev. Damir Grubiša
Tim Press
Zagreb 2021.

PONEĐJELJAK - TEATAR

UTORAK - ART

SRIJEDA - KNJIGE

ČETVRTAK - FILM

PETAK - MUZIKA